

ВОЙНАТА В УКРАИНА И ТРАНСФОРМАЦИЯТА НА ЕВРОПЕЙСКАТА СИГУРНОСТ ПРЕЗ ПРИЗМАТА НА НЕОРЕАЛИЗМА И ТЕОРИЯТА НА КОМПЛЕКСА ЗА РЕГИОНАЛНА СИГУРНОСТ

Даниел Делчев,

Университет по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ)

Резюме. *Конфликтът между Русия и Украйна се очерта като едно от най-значимите геополитически събития на двадесет и първи век. Ескалацията на военните действия през 2022 г. оказва дълбоко въздействие върху международната система, европейската архитектура за сигурност и глобалния баланс на силите.*

Тази статия разглежда основните геополитически измерения на конфликта чрез анализ на отношенията между Русия и Запада, ролята на НАТО и Европейския съюз, позицията на Китай и страните от Глобалния Юг, както и влиянието на конфликта върху продължаващата трансформация на международния ред.

Изследването използва методите на системния анализ, сравнителния анализ и изследването на международни политически документи.

Констатациите показват, че конфликтът функционира като катализатор за геополитическо преструктуриране и ускорява появата на по-сложна и многополярна международна система.

Ключови думи: *геополитика, международна сигурност, Русия, Украйна, НАТО, Европейски съюз, международен ред.*

THE WAR IN UKRAINE AND THE TRANSFORMATION OF EUROPEAN SECURITY THROUGH THE LENS OF NEOREALISM AND REGIONAL SECURITY COMPLEX THEORY

Daniel Delchev,

University of Library Studies and Information Technologies (ULSIT)

Abstract. *The Russia–Ukraine conflict has emerged as one of the most significant geopolitical developments of the twenty-first century. The escalation of hostilities in 2022*

exerted a profound impact on the international system, the European security architecture, and the global balance of power.

This article examines the principal geopolitical dimensions of the conflict through an analysis of relations between Russia and the West, the role of NATO and the European Union, the position of China and the countries of the Global South, as well as the conflict's influence on the ongoing transformation of the international order.

The study employs the methods of systems analysis, comparative analysis, and the examination of international policy documents.

The findings suggest that the conflict functions as a catalyst for geopolitical restructuring and accelerates the emergence of a more complex and multipolar international system.

Keywords: *geopolitics, international security, Russia, Ukraine, NATO, European Union, international order.*

Въведение

Високите нива на взаимосвързаност между държавите, нарастващата сложност на заплахите за сигурността и бързо променящият се геополитически пейзаж определят международната система на двадесет и първи век. След разпадането на биполярната световна система, конфликтът между Русия и Украйна се превърна в едно от най-важните събития с глобални последици за международните отношения. Политическите и икономическите аспекти на съвременната международна система, както и по-широката архитектура на сигурността, претърпяха значителни промени в резултат на военната ескалация, която навлезе в нова фаза с началото на обширни военни действия през февруари 2022 г.

Значението на конфликта се измерва не само с неговия размер и продължителност, но и с потенциала му да предизвика множество транснационални вторични кризи. В допълнение към непосредствения военен сблъсък конфликтът оказва значително въздействие върху международните пазари, глобалните енергийни и снабдителни линии, продоволствената сигурност, миграционните потоци и устойчивостта на международните институции. Последиците му са очевидни в регионален и световен мащаб, оспорвайки някои утвърдени идеи за международна

сигурност, стратегическа стабилност и ефикасност на колективните техники за управление на кризи.

Фактът, че руско-украинският конфликт се е развил във време на нарастваща конкуренция между основните центрове на сила, нарастваща фрагментация на международния ред и появата на нови геополитически и геоикономически взаимозависимости, е от особен интерес за академичната общност.

Все още има нужда от по-задълбочено и методично изследване на връзките между различните международни кризи, причинени от конфликта, както и тяхното въздействие върху устойчивостта на настоящия международен ред, въпреки значителното количество литература, посветена на военните и политическите аспекти на конфликта. Това подчертава научната значимост на настоящото изследване и изтъква необходимостта от интердисциплинарен подход, който включва гледните точки на международните отношения, геополитиката, икономиката и изследванията на сигурността.

Целта на тази статия е да анализира естеството, динамиката и резултатите от големите международни кризи, породени от конфликта между Русия и Украйна, както и тяхното въздействие върху международната сигурност и еволюцията на съвременния международен ред.

Според основната теза на изследването, войната между Русия и Украйна служи като спусък за редица взаимосвързани международни кризи, които ускоряват промяната на настоящия международен ред и проправят пътя за развитието на нова рамка за глобална сигурност. Разглеждането на тези процедури разширява познанията ни за настоящите проблеми в международните отношения и полага основите за създаването на по-мощни техники за управление на кризи в един все по-нестабилен свят.

Теоретични аспекти на геополитическия анализ

Задълбочен научен метод за анализ на това, как географските елементи, политическите процеси и стратегическите цели на правителствата взаимодействат в рамките на международната система, е известен като геополитически анализ. Той се основава на знанието, че геостратегическото местоположение, ресурсният потенциал, демографските данни и пространствените характеристики оказват съществено влияние върху начина, по който правителствата провеждат външната си политика и формират международните си отношения.

Чрез трудовете на Фридрих Ратцел, Рудолф Кйелен, Халфорд Макиндер, Алфред Тайер Махан и Никълъс Спикман, геополитиката се превръща в отделна тема в политологията в края на 19-ти и началото на 20-ти век. Тези учени се фокусират върху

връзката между физическото местоположение и политическата власт в своите изследвания, считайки контрола върху определени географски области за съществен за придобиване на глобално влияние.

Теорията за сърцевината на Евразия Халфорд Макиндер е особено важна за съвременния геополитически анализ. Според нея, тъй като по-голямата част от световното население живее на Евразийска и африканска суша, контролът върху този „световен остров“ би довел до евентуално световно господство. Според Макиндер, продължаващият интерес на големите държави към този регион може да се обясни със стратегическата врата, която Източна Европа предоставя към сърцето на Евразия. Поради стратегическото местоположение на Украйна между евразийската сфера на влияние и евроатлантическия регион, тази идея придоби ново значение в контекста на руско-украинската война.

По този начин конфликтът между Русия и Украйна може да се разглежда като геополитическа борба за контрол върху стратегически важна област между Руската федерация и евроатлантическите организации. Значението му надхвърля географските граници на конфликта и включва контрол върху икономическите ресурси, транспортните маршрути, енергийните коридори и политическото влияние в постсъветската сфера. В резултат на това конфликтът се превръща в ключов елемент в реорганизацията на регионалната и глобалната силова динамика.

Теоретичната рамка на настоящото изследване се основава на знанието, че географските, политическите, икономическите и свързаните със сигурността елементи си взаимодействат, за да създадат световните кризи, причинени от конфликта между Русия и Украйна. Този метод позволява по-задълбочен анализ на причинно-следствените връзки между регионалната война и нейните световни последици, както и оценка на нейното влияние върху еволюцията на съвременния международен ред.

Русия, Украйна и геополитическата логика на конфликта като конфликт на стратегически интереси

Един от най-големите геополитически конфликти в началото на двадесет и първи век е този между Русия и Украйна. Той не може да се обясни само с териториални, етнически или исторически конфликти. Вместо това, в контекста на променящия се международен ред, конфликтът трябва да се разглежда като резултат от конфронтация на стратегически интереси между Руската федерация, Украйна и евроатлантическата общност. В центъра на този конфликт са противоречивите идеи за сигурност, динамиката на силите и бъдещата геополитическа организация на Европа и Евразия.

Геостратегическо значение на Украйна

В Източна Европа Украйна има специално географско местоположение. Тя е най-голямата нация, изцяло разположена в рамките на европейския континент, обхващаща площ от над 600 000 квадратни километра. Нацията е ключова точка на контакт между два геополитически региона, защото граничи както с Руската федерация, така и с членове на Европейския съюз и НАТО.

От геостратегическа гледна точка Украйна изпълнява редица важни функции. Тя притежава значителен селскостопански и индустриален потенциал, контролира жизненоважни енергийни и логистични комуникации, действа като буферна зона между Русия и евроатлантическите структури, представлява сухопътен коридор, свързващ Европа и Евразия, и дава достъп до Черно море и свързаните с него транспортни маршрути.

Поради тези характеристики Украйна е стратегически важна за сигурността както на Русия, така и на западните държави.

Стратегически интереси на Русия

Състоянието на районите по западните граници на Русия е пряко свързано с националната сигурност от гледна точка на руската външна политика и стратегическа доктрина. Русия има дългогодишна стратегическа култура, основана на необходимостта от отбранителна дълбочина и наличието на буферни зони поради историята на страната с военни нашествия от Запада.

Украйна е особено важна в този контекст поради редица фактори, включително географската и близост до Москва и основните индустриални центрове на Русия; контролът над северното крайбрежие на Черно море; стратегическото значение на Крим за руския Черноморски флот; историческите, културните и икономическите връзки между двете страни и потенциалът за военно присъствие на съперничаещи си сили близо до руските граници.

Според Русия, стратегическият баланс в региона непрекъснато се променя в резултат на разширяването на НАТО на изток от 1999 г. насам. Москва смята, че евентуалното членство на Украйна в НАТО би засилило военно-политическото присъствие на Алианса близо до руска територия и би намалило руското влияние в постсъветската сфера.

Стратегически интереси на Украйна

Украйна работи за укрепване на своята държавност, суверенитет и международна субектност от възстановяването на независимостта си през 1991 г. С течение на времето

външната политика на Украйна дава приоритет на интеграцията в европейски и евроатлантически организации.

Осигуряването на националната независимост и териториална цялост, укрепването на институциите за демократично управление, интегрирането в европейските политически и икономически структури, намаляването на зависимостта от Русия и осигуряването на международни гаранции за сигурност са едни от основните области, в които могат да се обобщят стратегическите интереси на Украйна.

Според украинската гледна точка, един от основните принципи на държавния суверенитет е свободата да се избира посоката на външната политика. Следователно, разумното използване на този суверенен прерогатив се счита за възможност за постигане на по-силно сътрудничество с НАТО и Европейския съюз.

Геополитическа логика на конфликта

Войната между Русия и Украйна е фундаментална борба между две противоположни идеи за международен ред.

Първата идея се основава на принципите на либералния международен ред, които предоставят на суверенните държави свободата да избират своите партньори във външната политика, икономическите си модели и участието си в различни съюзи.

Втората идея се основава на традиционната геополитическа теория за сферите на влияние, която твърди, че големите държави имат особени интереси в близките райони и работят, за да предотвратят навлизането на съперничащи си сили в тях.

В това отношение Украйна се е превърнала в ключово място, където се сливат интересите на НАТО, Европейския съюз и Русия. Конфликтът представлява по-широк модел на преразпределение на силите в Европа и Евразия, повече от просто териториален въпрос. Войната е придобила световни измерения и има последици, които надхвърлят границите на двете воюващи държави поради тази геополитическа логика.

Според анализ на засегнатите стратегически интереси войната между Русия и Украйна е резултат от натрупващо се напрежение между различни модели за осигуряване на сигурност и противоречиви визии за бъдещия европейски ред. Украйна се превърна в един от основните геополитически центрове на съвременната международна система поради своето положение, историческото значение на региона и съперничеството между основните центрове на сила.

В резултат на това битката трябва да се разглежда като компонент от по-голяма промяна в глобалния баланс на силите, чиито последици вероятно ще повлияят на международните отношения в продължение на много години напред.

НАТО, ЕС и как конфликтът в Украйна промени европейската сигурност

След края на Студената война конфликтът в Украйна представлява най-голямата заплаха за европейската система за сигурност. В допълнение към промяната на характера на регионалната сигурност, военната ескалация, започнала през февруари 2022 г., отбеляза и началото на значителен ремонт на институционалните, военните и политическите системи, отговорни за поддържането на мира в Европа. В това отношение Европейският съюз и НАТО се превърнаха в основните играчи във формирането на новата европейска рамка за сигурност.

Войната подчерта необходимостта от по-тясно сътрудничество между политическите и отбранителните структури на евроатлантическия регион, като същевременно разкри недостатъците на настоящите процедури за предотвратяване на въоръжени кризи. В резултат на това европейската среда за сигурност претърпя бърза реорганизация, която оказва влияние върху военното разполагане, планирането на отбраната, стратегическите концепции и международното сътрудничество.

Промени в НАТО след началото на войната

НАТО претърпя най-голямата си промяна от края на Студената война в резултат на руското нахлуване в Украйна. В новата стратегическа концепция на Алианса, приета на срещата на върха в Мадрид през 2022 г., Русия беше определена като „най-значимата и пряка заплаха за сигурността на съюзниците и за мира и стабилността в евроатлантическата зона“.

Тази промяна означава промяна от време на слабо сътрудничество и комуникация към стратегия, фокусирана върху колективната отбрана и възпиране. Увеличаването на войските за бързо реагиране, засилването на военното присъствие по източния фланг, създаването на нови регионални отбранителни планове, подобряването на способностите за противовъздушна и противоракетна отбрана и разширяването на възможностите в киберпространството и космоса са някои от основните насоки на тази промяна.

Членството на Финландия от 2023 г. и Швеция от 2024 г. значително увеличи военното и политическото присъствие на НАТО в Балтийския регион и промени геополитическия баланс в Северна Европа.

Ролята на Европейския съюз в сигурността

Европейският съюз стана по-активен от всякога в областта на сигурността и отбраната в резултат на конфликта в Украйна. ЕС, който някога се възприемаше предимно като политическа и икономическа единица, сега играе по-активна роля като стратегически участник в областта на сигурността.

През март 2022 година беше приет стратегическият компас, който очертава основните цели на европейската политика за сигурност до 2030 г. Сред основните му цели са подобряването на военната мобилност, изграждането на способности за бързо разполагане, укрепването на европейския отбранителен сектор, повишаването на устойчивостта срещу хибридни заплахи и укрепването на стратегическата автономност на ЕС.

Конфликтът доведе до това, че Европейският съюз за първи път използва Европейския инструмент за мир, за да предостави финансова подкрепа на държава, участваща във въоръжен конфликт и това отбелязва фундаментално нова фаза по отношение на развитието на Общата политика за сигурност и отбрана.

По-високи разходи за отбрана

Значителното увеличение на разходите за отбрана в цяла Европа е един от най-очевидните ефекти от войната. Много европейски държави започнаха мащабни проекти за модернизиране на въоръжените си сили след десетилетия на сравнително ограничени военни разходи.

Положението на Германия, която създаде специален фонд от 100 милиарда евро през 2022 г. за модернизацията на Бундесвера, е особено забележително. Полша, Румъния, балтийските държави, Финландия и Швеция също претърпяват подобни развития.

Тази тенденция показва завръщане към традиционните проблеми, свързани с възпирането и териториалната отбрана, като ключови компоненти на европейската стратегия за сигурност.

Нови аспекти на сигурността и хибридните заплахи

Ситуацията в Украйна показва колко важни стават хибридните форми на конфликт. Кибератаки, информационни операции, дезинформационни кампании, енергиен ливъридж, икономически натиск и технологични ограничения са широко използвани в допълнение към традиционните военни операции.

Конвенционалният възглед за сигурността е разширен от тези постижения, които също така подчертават необходимостта от интегрирана стратегия, обединяваща международните организации, частния сектор и държавните институции.

Развитие на нова европейска рамка за сигурност

В резултат на конфликта в Украйна по-бързо се появи нова парадигма на европейската сигурност, която има няколко важни характеристики:

Характеристика	Период преди 2022 г.	След 2022 г.
Основна заплаха	Тероризъм и нестабилност извън Европа	Междудържавен военен конфликт
Роля на НАТО	Управление на кризи и експедиционни операции	Колективна отбрана и възпиране
Роля на ЕС	Икономическа и политическа стабилност	Активен фактор за сигурност
Военни разходи	Ограничен растеж	Ускорено увеличение
Източен фланг	Второстепенно значение	Стратегически приоритет
Хибридни заплахи	Допълващ риск	Централен елемент на сигурността

Гореспоменатите промени показват значителна промяна в европейския пейзаж на сигурността. Ерата след Студената война се фокусираше предимно върху управлението на кризи, мироопазващите операции и нетрадиционните проблеми със сигурността, но конфликтът в Украйна възстанови междудържавната военна конфронтация като основен проблем в европейската стратегия за сигурност. В резултат на това НАТО се върна към основната си цел за колективна отбрана, докато Европейският съюз пое по-проактивна роля по въпросите на сигурността и отбраната. Тези тенденции означават формирането на нова европейска рамка за сигурност, основана на възпиране, устойчивост, засилени военни способности и засилено евроатлантическо сътрудничество.

Теоретичен анализ на еволюцията на европейската сигурност чрез неореализъм и теория за регионалния комплекс за сигурност

Промяната в европейската сигурност поради конфликта между Русия и Украйна може да бъде разгледана чрез различни теоретични рамки в международните отношения. Най-подходящите рамки за изясняване на наблюдаваните процеси са неореализмът, формулиран главно от Кенет Уолц (Waltz, 1979) и неговите последователи, и теорията за регионалния комплекс за сигурност (RSCT) с автори Бари Бюзан и Оле Уейвър (Buzan & Wæver, 2003). Тези две методологии предлагат различни, но допълващи се обяснения на промените, настъпили в европейския пейзаж на сигурността през последните години.

Неореализмът акцентира върху разпределението на властта и поведението на държавите в анархична международна система, докато теорията на Бюзан се

концентрира върху взаимозависимостите на регионалната сигурност и взаимодействията между съседни държави и региони.

Неореализмът възприема международната система като анархична рамка, лишена от централен орган, способен да гарантира държавната сигурност. Следователно, всяка държава е задължена да осигури оцеляването си чрез натрупване на ресурси, укрепване на военните способности и създаване на съюзи.

Кенет Уолц твърди, че поведението на държавите е повлияно предимно от структурата на международната система и разпределението на силите между нейните ключови участници. При несигурни обстоятелства, нациите реагират на възприеманите заплахи, като използват техники за балансиране или привличане на други страни.

Руско-украинската война може да се разглежда като следствие от промяна във възприемания баланс на силите в Европа. От руска гледна точка, постепенното разширяване на НАТО в Източна Европа е намалило стратегическата дълбочина на Русия и е увеличило възприеманата заплаха от военно-политическо обкръжение.

Едновременно с това, Украйна възприема евроатлантическата интеграция като механизъм за засилване на своята сигурност и автономност. Този сценарий е пример за квинтесенциална главоблъсканица за сигурност, при която действията, предприети от една държава за укрепване на сигурността и, се интерпретират като заплаха от друга държава.

От неореалистична гледна точка, конфликтът може да се възприема като резултат от несъответствието между две стратегии за сигурност: амбицията на Украйна за интеграция в западните рамки за сигурност и волята на Русия да възпрепятства стратегическа промяна в близкия си геополитически пейзаж. От тази гледна точка конфликтът е рационално следствие от структурните атрибути на международната система, а не единствено продукт на избори, направени от конкретни политически лидери.

Равновесие на силите и европейската реакция

Неореализмът предлага убедителна обосновка за реакциите на европейските сили след началото на войната.

В съответствие с принципа на равновесието, европейските нации са внедрили стратегии за противодействие на ескалиращата заплаха чрез увеличаване на бюджетите за отбрана, укрепване на източния фланг на НАТО, разширяване на военното присъствие в Източна Европа, засилване на сътрудничеството между съюзниците и ускоряване на модернизацията на въоръжените сили.

Приемането на Финландия и Швеция в НАТО е пример за традиционен отговор на възприемана външна опасност. Вместо да останат неутрални, и двете правителства избраха да се ангажират с институционализирана колективна отбранителна структура.

По този начин еволюцията на европейската сигурност може да се разглежда като отговор на държавите на променящото се разпределение на риска и силите в международната система.

Докато неореализмът набляга на глобалната рамка на международната политика, Бари Бюзан и Оле Уейвър се концентрират върху регионалния аспект на сигурността. Тяхната теория постулира, че сигурността е структурирана в рамките на регионални комплекси, където заплахите и проблемите със сигурността се разпространяват по-енергично между географски съседни държави, отколкото между отдалечени региони. Географската близост на държавите корелира с повишена взаимозависимост в техните проблеми със сигурността.

Бюзан твърди, че Европа представлява един от най-модерните регионални комплекси за сигурност в световен мащаб, отличаващ се със значителна институционализация чрез НАТО и Европейския съюз.

Според Теорията за регионалните комплекси за сигурност, Украйна заема ключова позиция като държава, разположена на пресечната точка на два уникални комплекса за сигурност:

Комплекс	Основни характеристики
Евроатлантически	НАТО, ЕС, колективна сигурност, институционална интеграция
Постсъветски/Евразийски	Руско влияние, регионални зависимости, традиционни механизми на сигурност

Украйна служи като връзка между тези два комплекса за сигурност.

Бюзан и Уейвър твърдят, че граничните региони често показват повишена нестабилност, особено когато съперничаещи силови центрове се опитват да разширят господството си над тях.

Руско-украинският конфликт е пример за взаимодействието и конфронтацията между два съседни регионални комплекса за сигурност, всеки от които застъпва различни перспективи за сигурност, политически ред и регионално влияние.

Секюритизация на спора

Ключов компонент на Копенхагенската школа, към която принадлежи Бари Бюзан, е понятието за секюритизация.

Секюритизацията означава процес, при който специфичен проблем се представя като екзистенциална заплаха, изискваща изключителни действия.

От 2022 г. насам се наблюдава цялостна секюритизация на руските военни операции, енергийната зависимост, киберзаплахите, инициативите за дезинформация и защитата на ключова инфраструктура.

Следователно, теми, считани преди предимно за икономически или политически, сега все повече се разглеждат като въпроси на националната и общностната сигурност.

Изясняване на еволюцията на европейската сигурност

Интеграцията на неореализма и Теорията за регионалния комплекс за сигурност предлага по-задълбочено изясняване на събитията, случили се от 2022 г. насам.

Неореализмът изяснява ескалацията на военния конфликт, нарастването на разходите за отбрана, разширяването на НАТО и обосновката на баланса на силите.

Теорията на Бюзан изяснява причините за регионалния характер на конфликта, разпространението на неговите последици в цяла Европа, появата на нова регионална динамика на сигурността и взаимосвързаните реакции на Европейския съюз и НАТО като компоненти на единен комплекс за сигурност.

Войната в Украйна може да се възприема както като резултат от глобалната конкуренция между основните центрове на сила, така и като криза в рамките на европейската регионална рамка за сигурност.

Неореализмът и теорията за регионалния комплекс за сигурност предлагат солидна теоретична рамка за изследване на еволюцията на европейската сигурност след войната между Русия и Украйна. Първият изяснява обосновката на конкуренцията за сили и политиката на баланс на силите, докато вторият изяснява регионалната взаимосвързаност и разпространението на рисковете за сигурността в целия европейски континент. Взети заедно, тези стратегии илюстрират, че войната в Украйна не е единично събитие, а феномен със значителни системни последици, ускоряващ развитието на нова европейска парадигма за сигурност, основана на възпиране, стратегическа устойчивост и засилено институционално сътрудничество между евроатлантическите държави.

Спорът и еволюцията на глобалния ред

Руско-украинската война е едно от най-важните събития в международните отношения след края на Студената война. Нейното значение надхвърля двустранния

конфликт между Русия и Украйна и оказва дълбоко влияние върху архитектурата на международната система, функционирането на международните институции и световното разпределение на силите. Войната трябва да се разглежда като катализатор за процеси, които ускоряват прехода на международния ред от предимно еднopolюсна система към по-разпокъсан и многополюсен модел.

След разпадането на Съветския съюз международната система е белязана от преобладаващото влияние на Съединените щати и западните институции. В продължение на повече от двадесет години либералният международен ред – основан на международното право, икономическата глобализация и многостранното сътрудничество – служи като основна рамка на глобалната политика. Конфликтът в Украйна постави под въпрос жизнеспособността на този модел и ускори процесите на глобално пренареждане.

Преход от еднopolюсност към многополюсност

Конфликтът значително ускори прехода към многополюсна световна структура.

В периода след Студената война Съединените щати се очертаха като водеща световна сила, способна да оформя международните събития във всички основни региони на света. През последното десетилетие възходът на Китай, разширяващата се регионална асертивност на Русия, укрепването на Индия и други подобни процеси прогресивно трансформираха архитектурата на международната система.

Конфликтът в Украйна затвърди тези модели. Въпреки че западните държави затвърдиха своите политически и военни позиции, други страни извън евроатлантическия регион отказаха да участват в санкции срещу Русия. Този модел показва, че международната система става все по-трудна за структуриране около един единствен доминиращ център на силата.

Структурният реализъм постулира, че се случва изместване на силите сред основните международни участници. Битката ускорява възхода на нови центрове на влияние и създава обстоятелства за по-сложна структура на глобалните отношения.

Упадък на либералния международен ред

Либералният международен ред се основава на концепциите за международно право, суверенно равенство на държавите, икономическа взаимозависимост и ефективно функциониране на международните институции. Конфликтът в Украйна подложи всяка от тези основи на значителен натиск.

Конфликтът разкри недостатъците на рамката за колективна сигурност, установена от Организацията на обединените нации. Правото на вето в Съвета за

сигурност на ООН усложнява процеса на вземане на решения по въпросите на международния мир и сигурност. Това предизвиква подновени дискусии относно необходимостта от институционална реформа и адаптиране към съвременните геополитически реалности.

Битката разкри слабостите на глобализацията на икономическо ниво. Санкциите, контрасанкциите, технологичните ограничения и прекъсванията на веригата за доставки показват, че икономическата взаимозависимост може да служи като инструмент за геополитически конфликт.

Геоикономиката като инструмент на международните отношения

Определящ елемент на настоящата война е нарастващото използване на геоикономически инструменти. За разлика от конвенционалната война, когато военната мощ служи предимно за постигане на стратегически цели, конфликтът между Русия и Украйна е белязан от значителна зависимост от икономически инструменти за постигане на политически и стратегически цели.

Санкциите, ограниченията върху финансовите трансакции, регулациите за трансфер на технологии, ограниченията върху износа на енергия и замразяването на активи се очертават като основни инструменти за международно влияние. Това показва, че в съвременния международен ред икономическата мощ все повече се използва за постигане на политически и стратегически цели.

Прогресивно се появява нова форма на международна конкуренция, при която икономическите ресурси, технологичната мощ и достъпът до стратегически суровини имат значение, подобно на военното господство.

Разпадане на глобализацията

Конфликтът в Украйна ускори явленията, известни като „фрагментирана глобализация“ или „реглобализация“. Вместо универсална икономическа интеграция, икономическите и технологичните сфери все повече се формират около отделни центрове на власт.

Този процес е очевиден в диверсификацията на енергийните източници, свиването на стратегическите вериги за доставки, преместването на производството към политически стабилни партньори, намаляването на техническата зависимост и установяването на алтернативни финансови системи.

По този начин световната икономика се структурира не само на пазарни принципи, но и на основата на съображения за национална сигурност.

Възникващата функция на средните сили и Глобалния Юг

Основна характеристика на настоящата еволюция на международната система е нарастващото участие на страните от Глобалния Юг. Индия, Бразилия, Южна Африка, Саудитска Арабия, Турция, Индонезия и други страни от региона демонстрират нарастващо желание за засилена стратегическа автономия.

Тези правителства обикновено не желаят да се присъединят към нова блокова конфронтация и вместо това предпочитат поддържането на отношения с всички основни центрове на сила. Тази тенденция показва нарастващата ерозия на класическото биполарно съперничество и установяването на по-адаптивна и разнообразна рамка от международни съюзи.

Едновременно с това, организации като БРИКС придобиват все по-голямо значение като алтернативни пътища за глобално сътрудничество и координация. Тяхното нарастващо значение е пример за по-широкия преход към по-плюралистичен и многополюсен международен ред, когато незападните организации поемат все по-важна роля в глобалното управление и икономическия напредък.

Еволюция на концепцията за сигурност

Конфликтът значително промени концепцията за сигурност. В първите десетилетия след Студената война преобладаващият фокус беше върху тероризма, регионалните конфликти и икономическото обединение. От 2022 г. насам въпросите за териториалната отбрана, военното възпиране и стратегическата устойчивост отново се очертават като основни проблеми в политиката за сигурност.

Едновременно с това сигурността придобива все по-широк и сложен характер. В допълнение към конвенционалния си военен аспект, тя вече включва: енергийна сигурност; продоволствена сигурност; киберсигурност; технологична сигурност; информационна сигурност; устойчивост на критична инфраструктура.

Разширяването на концепцията за сигурност представлява един от най-важните резултати от войната. То означава нарастващо признание, че съвременните заплахи са взаимосвързани и че ефективните политики за сигурност изискват съгласувана стратегия, която може едновременно да се справи с военните, икономическите, технологичните и социологическите уязвимости.

Заклучение

Руско-украинската война се очертава като ключов момент в еволюцията на световната система. Конфликтът ускори прехода към по-многополюсен и конкурентен глобален ред, засили значението на геоикономическите инструменти, предефинира

концепцията за сигурност и подтикна разработването на нови рамки за международно сътрудничество.

От неореалистична гледна точка конфликтът в Украйна е квинтесенциален пример за конкуренция между велики сили в анархична международна рамка. Конфликтът подчертава значението на равновесието на силите, военното възпиране и геополитическото съперничество като съществени фактори, влияещи върху поведението на държавите.

От гледна точка на либералните идеологии, спорът разкрива неадекватността на международните институции и икономическата взаимозависимост като инструменти за предотвратяване и управление на конфликти.

Конструктивистките подходи подчертават значението на идентичностите, историческите наративи и възприятията за сигурност при определянето на поведението на държавите и влиянието върху международната политическа динамика.

В съвкупност тези съображения показват, че еволюцията на международния ред е повлияна както от материални сили, така и от идеологическа и институционална динамика.

Независимо от евентуалното разрешаване на конфликта, неговите последици вече са повлияли на дългосрочната динамика на глобалните сили и бъдещата траектория на международните отношения. Войната в Украйна трябва да се разглежда не само като регионален конфликт, но и като важен елемент в продължаващата трансформация на международния ред през двадесет и първи век.

Източници:

Allison, R. (2014). Russian 'deniable' intervention in Ukraine. *International Affairs*, 90(6), 1255–1297.

Buzan, B. (1991). *People, States and Fear*. Harvester Wheatsheaf.

Buzan, B., & Wæver, O. (2003). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.

Buzan, B., Wæver, O., & de Wilde, J. (1998). *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers.

Huntington, S. P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.

Keohane, R. O., & Nye, J. S. (2012). *Power and Interdependence* (4th ed.). Longman.

Mackinder, H. J. (1904). The Geographical Pivot of History. *The Geographical Journal*, 23(4), 421–437.

Mackinder, H. J. (1919). *Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction*. London: Constable and Company.

Mearsheimer, J. J. (2014). Why the Ukraine crisis is the West's fault. *Foreign Affairs*, 93(5), 77–89.

Morgenthau, H. J. (2006). *Politics Among Nations* (7th ed.). McGraw-Hill.

Sakwa, R. (2015). *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*. I.B. Tauris.

Spykman, N. J. (1942). *America's Strategy in World Politics: The United States and the Balance of Power*. New York: Harcourt, Brace and Company.

Spykman, N. J. (1944). *The Geography of the Peace*. New York: Harcourt, Brace and Company.

Waltz, K. N. (1959). *Man, the State and War: A Theoretical Analysis*. New York: Columbia University Press.

Waltz, K. N. (1979). *Theory of International Politics*. New York: McGraw-Hill

Wendt, A. (1999). *Social Theory of International Politics*. Cambridge University Press.

Official Documents:

European Union. (2022). *A Strategic Compass for Security and Defence*. Brussels: European Union.

NATO. (2022). *NATO 2022 Strategic Concept*. Madrid: North Atlantic Treaty Organization.

United Nations. (2024). *United Nations Charter and Security Council Documentation on Ukraine*. New York: United Nations.

Източници на български език:

Бжежински, З. (1997). *Голямата шахматна дъска: Американското превъзходство и неговите геостратегически императиви*. София: Обсидиан. ISBN 954-8240-50-5.

Дюлгерова, Н. (2025). *Дистанцията на времето задължава. История, геополитика и геоенергетика*. София: Изток-Запад. ISBN: 978-619-01-1692-9.

Рачев, В. и кол. (2005). *Национална и международна сигурност*. София: Военно издателство.

Станчев, М., Фелшински, Ю. (2022). *Третата световна: Битката за Украйна*. София: Издателство на Нов български университет